

Uldis Siliņš

ZEM DIENVIDU KRUSTA, I

Uldis Siliņš

ZEM DIENVIDU KRUSTA

Kultūrvēsturiskas atmiņas

I daļa (1950–1959)

Apvārsnis

UDK 316.72(=174)(94) + 821.174-94
Si 476

e-grāmata PDF formātā

Izdošanu atbalstīja **Sidnejas latviešu biedrība**

Redaktors **Valters Grīviņš**

Vāks: A. Brigaderes *Lolitas Brīnumputns* SLT uzvedumā, 1959. g.
No kr. – U. Siliņš (Cintis) un V. Ducmanis (Poķis). Attēls no SLT arhīva.

Izdevējs: izdevniecība **“Apvārsnis”**

izdevnieciba.apvarsnis@gmail.com
redakcijas tālrunis **29151826**

© Uldis Siliņš, teksts, attēli
© Attēlu autortiesību turētāji, attēli
© Izdevniecība “Apvārsnis”, izdevums, 2016
© Historia.lv, saistītie materiāli

ISBN 978-9934-8709-0-3

Priekšvārds

Mīlie lasītāji!

Es esmu *uzlicis uz papīra* daļu no savas un Austrālijas latviešu kultūras dzīves manā subjektīvajā skatījumā. Tā nav oficiāla vēsture, drīzāk vērojums no aizkulisēm. *Zem Dienvidu Krusta* (1950–1994) ir manas atmiņu triloģijas beidzamā daļa. Jau izdotas gan konvenciālā, gan digitālā formātā *Atskatīties, pasmaidīt* (1930–1945) un tikai digitālā veidā **Reiz UNRRAS laikos, reiz IRO dienās (1945–1950)**. Atmiņas uzrakstīt nav grūti, grūtības sākas ar izdošanu. Sevišķi, ja grāmatas apjoms ir tik liels kā manējais, izdevniecības viena pēc otras zaudēja interesi. Piemēram, ko par manuskriptu saka Meldra Bērziņa no izdevniecības *Zvaigzne*:

Mans personiskais viedoklis – Tava balss un izteiksmes veids ir brīnšķīgi kā allaž. Man traucē sīkais un smalkais ikviena cilvēka un notikuma pieminējums, kas neļauj darbu lasīt kā vienotu stāstu, bet vairāk kā laika un notikumu hroniku. Ja mērķis ir piefiksēt un saglabāt vēsturei visu par latviešu sabiedrības veidošanos Austrālijā, tad tas ir sasniegts. Ja mērķis ir aizraujoša lasāmviela, ko stāsta tā laika aculiecinieks, tad ir pārāk gari.

Paldies, Meldra! Tas ir brīnšķīgi, ja ar autoru runā skaidru valodu. Es biju cerējis, ka tā varētu būt arī interesanta lasāmviela, bet mans primārais nolūks bija rakstīt tā laika un notikumu hroniku. Par cik tas ir izdevies, spriediet jūs.

Notikumi krasi mainījās uz labo pusi, kad Mg. philol., Dr. hist. h.c. Indulis Ķēniņš mani saveda kopā ar izdevniecības *Apvārsnis* ļaudīm. Atmiņas iznāks e-grāmatas veidā, un tā būs pieejama visiem lasītājiem par brīvu. Es nekā nepelnīšu, bet tad nauda jau nav tas galvenais. Vai es dzirdu saucam: *Ko tas Austrālijas plānpurātājs tur runā?*

Sirsnīgs paldies Indulim Ķēniņam par ievadu, Agritai Krieviņai par sarūpēto materiālu, Sidnejas latviešu biedrībai par finansiālo atbalstu, adelaidiešiem – Indulim Bumbieram, Veltai Voitkunai, Bruno Krūmiņam, Aldim Putniņam; brisbanietim Arnim Siksnam; kanberiešiem Skaidrītei Darius un Egonam Eversonam; melburniešiem Kārlim Ābelem un Ivaram Mirovicam; pertietim Jānim Purvinskim; sidnejiešiem Jānim Čēcinam, Imantam Līcim un it īpaši Guntim un Limai Bērziņiem par informāciju un fotogrāfijām, tāpat paldies visiem, kurus es esmu aizmirsis pieminēt.

Uldis Siliņš
Volongongā, 2016. gadā

Ievads

*Kā mazs bērns es savu tēvu zemi atstāju jau sen,
Par to dziedu šodien tikai to, kas aizgājis un sens.*

/Larisa Mondrusa/

*Kā gāju putni, kam asiņo vētrās lauztie spārni, mūsu tautas locekļi sastopami katrā pasaules daļā un valstī. Ilgās pēc savas zemes un tautas deg sirds, atpakaļ sauc tuvinieki un senču veļi, bet apstākļi liek mīt svešas tekas. Raisās visu tautu apvienotājas saites, daudzi desmittūkstoši atsvešinājušies un nozuduši citu tautu jūrā. Bet pievērst savai tautai ikvienu svešumā dzīvojošu latvieti ir mūsu svēts pienākums – šādus vārdus tālajā 1938. gadā, savā darbā *Latviešu kolonijas*, rakstīja vēsturnieks un sabiedriskais darbinieks Vilberts Krasnais (1908–1942).*

Uz šo laiku – 20. gadsimta 30-ajiem gadiem – kopš 1802. gada, kad tālajā Sibīrijā, Toboļskas guberņā, pirmo latviešu koloniju nodibināja 18. gs. beigās un 19. gs. sākumā zemnieku nemieros notiesātie vidzemnieki, Krievijas plašumos ārpus Tēvijas atradās ap 200 tūkstoši latviešu. Plaša emigrācija, sākot ar 19. gs. otro pusi, norisēja arī Rietumu virzienā, pārsvarā uz ASV – kopskaitā ap 40,000 emigrantu, un Brazīliju – ap 20,000. Emigrācijas kustību noteica gan ekonomiski, gan reliģiski, gan arī politiski faktori, līdz ar to emigrantu masu veidoja visdažādāko profesiju, politisko uzskatu un reliģiskās pārliecības pārstāvji.

Visplašākais emigrācijas vilnis mūsu zemi skāra 2. Pasaules kara beigu posmā 1944. – 1945. gadā, kad, nevēloties otrreiz pārdzīvot *Baigā gada* represijas, glābjot savu un savas ģimenes locekļu dzīvību un brīvību, atsakoties dzīvot un strādāt komunistiskā okupācijas režīma apstākļos, dzimto zemi atstāja un devās bēgļu gaitās tūkstošiem ģimeņu.

Civilo bēgļu skaits no Latvijas Vācijā tiek aplēsts no 175 līdz 202 tūkstošiem, tiem jāpieskaita arī ap 35 tūkstošiem latviešu karavīru un ap 15 tūkstošiem vācu palīgdienestos iesaistīto un rūpnīcu strādnieku.

Pēc Vācijas kapitulācijas ap 100 tūkstošiem bēgļu nonāca padomju okupācijas zonā un tika nosūtīti atpakaļ uz Latviju, tāpat arī no rietumvalstu okupācijas zonām Latvijā atgriezās ap 9 tūkstošiem cilvēku.

1945. gada vasarā Rietumvācijā atradās ap 122 tūkstošiem civilo bēgļu, kā arī aptuveni 23 tūkstoši bijušo leģionāru. Vēl apmēram 3000 latviešu atradās bēgļu nometnēs Austrijā un apmēram 2000 Dānijā. Zviedrijā bija apzināti apmēram 6000 latviešu bēgļu, kuri laivās bija šķērsojuši Baltijas jūru.

Pēc Vācijas kapitulācijas par bēgļiem rūpes uzņēmās 1943. gadā dibinātā *Apvienoto Nāciju Palīdzības un atjaunošanas pārvalde* (*United Nations Relief and Rehabilitation Administration – UNRRA*). 1945. gada oktobra beigās sabiedroto virspavēlniecība izdeva rīkojumu, ka Baltijas valstu iedzīvotājus nedrīkst repatriēt piespiedu kārtā, un tie ieguva DP (*Displaced person*) statusu. 1946. gada vasarā bēgļu aprūpei tika dibināta *Starptautiskā Bēgļu Organizācija* (*International Refugee Organisation – IRO*), kas pakāpeniski līdz 1947. gada vasarai stājās UNRRA vietā.

Ar 1947. gadu sākās latviešu bēgļu izceļošana no Vācijas uz Lielbritāniju, ASV, Kanādu un Austrāliju, kā arī uz citām zemēm. Tur, svešatnē, zaudētās Tēvzemes un dzimtā pavarda vietā vajadzēja no jauna vīt līgzdu, sākt jaunu dzīvi un rūpēties ne tikai par dienišķo maizes rīcieni, bet arī par garīgā, dvēseliskā latviskuma saglabāšanu un kopšanu.

Lai kur arī mūsu tautas dēlus un meitas Likteņa lēmēja nebūtu aizvedusi, it visur, kur vien iedibinājās lielākas vai mazākas latviešu kopienas – vai tas būtu Krievzemes plašumos, Sibīrijas taigās, Brazīlijas mūžamežos, DP nometnēs Vācijā, ASV, Lielbritānijā, Zviedrijā vai kādā citā mūsu planētas reģionā, visur mūsu tautieši aktīvi iesaistījās sabiedriskajā un kultūras dzīvē, saglabājot un attīstot gan senās, gan mūsdienīgu nacionālās tradīcijas. Tika atvērtas skolas, dibinātas kristīgo konfesiju draudzes, vākti līdzekļi un celti dievnamī, sabiedrisko organizāciju ēkas, kultūras un sabiedrisko biedrību nami. Vislielāko devumu latviskā gara saglabāšanai sniedza nemateriālās kultūras kopšana: gandrīz vai no pirmajām dienām svešatnē dibinājās kori, dramatiskās un etnogrāfiskās kopas, norisēja latviešu tradicionālie Dziesmu svētki. Arī mūsu literatūras un mākslas darbinieki nepalika malā, bet aktīvi iesaistījās vispārējās kultūras dzīves norisēs.

Par to, par latvju dzīvi visdažādākajās svešajās zemēs, jau ir vēstījuši vairāki trimdas autori, katram no viņiem ir savs redzējums, savs vērtējums, sava dzīves filozofija. Šoreiz būs stāsts par mūsu tautiešiem tālajā Austrālijā, zemē, kur mums pierastās Polārzcvaigznes vietā virzienu uz Zemes polu norāda Dienvidu Krusta zvaigznājs.

Šī stāstījuma autors – žurnālists, publicists, dramaturgs un aktieris, aktīvs Austrālijas latviešu kopienas kultūras darbinieks Uldis Siliņš, pusaudzā gados kopā ar ģimeni devies bēgļu gaitās, izbaudījis dīpīšu dzīvi Vācijas bēgļu nometnēs un 1950. gada pavasarī ieradies Austrālijā – zemē zem Dienvidu Krusta, kas gan kļuva viņam tikai par mājvietu, mītnes zemi, kamēr sirds un domas vienmēr bijušas kopā ar Tēviju, dzimto Carnikavu un krāšņajiem Gaujas līčiem.

Grāmatā ciešā veselumā savītas autora paša dzīves līkloči ar Austrālijas latviešu kultūras dzīvi kopumā. Kaut arī darbs veidots kā autora atmiņu vēstījums, viņš pats tajā pamanāms tikai kā šķietams vērotājs no malas, kurš pauž savu personisko, subjektīvo redzējumu par notikumiem klaida latviešu sabiedriskajā un kultūras dzīvē daudzu gadu garumā. Darba centrālais tēls ir viss klaida latviešu kopums, bet autors soli pa solim, gadu pa gadam atklāj šī kopuma nereti sūro ikdienu, cīņu par eksistenci un pakāpenisku iekļaušanos svešajā vidē, vienlaikus saglabājot, kopjot un tālāk attīstot latviskumu, ar to pierādot tautiskā gara nemirstīgo spēku.

Grūti pat noteikt, kādam literatūras žanram grāmata *Zem Dienvidu Krusta* būtu

piederīga. Tas nav ne piedzīvojumu, ne vēsturisks romāns, nav ne hronika, ne arī dienasgrāmata, kaut arī tās elementi sastopami itin bieži. Visdrīzāk šo darbu varētu ierindot pie annālēm. Šeit, ejot gadu pa gadam, varam sastapt gan mūsu tautas, gan Austrālijas vēstures elementus, autora personiskās atmiņas un atziņas, cilvēku savstarpējās attiecības, trimdas latviešu kultūras vēsturi, un tas viss kopā veido krāšņu, kaleidoskopisku mozaīku, kas aptver četrdesmit četrus gadu ilgu laikposmu svešatnē mītošo tautiešu dzīvē, izteiktu valodā, kādu spēj radīt tikai un vienīgi Ulža Siliņa rakstāmspalva. Rakstnieka optimistiskais, viegla humora skartais skatījums uz dzīvi, kas palīdzējis viņam pārvarēt visgrūtākos dzīves brīžus, kā spožs paveidiens vijas cauri visam darbam, veidojot to ne tikai par vienkāršu izziņas avotu, bet vienlaicīgi arī par saistošu lasāmvielu.

Lai tālā Dienvidu Krusta zvaigznāja gaisma sasniedz arī mūsu lasītājus!

Indulis Ķēniņš, *Mg. philol., Dr. hist. h.c.*

Saīsinājumi

ALLB – Austrālijas latviešu labdarības biedrība

ALT – Austrālijas latviešu teātris

AL – laikraksts *Austrālijas Latvietis*

DV – Daugavas Vanagi

JDV – Jaunā Dienvidvelsa

JG – žurnāls *Jaunā Gaita*

KF – Kultūras fonds

KD – Kultūras dienas

LAA – Latviešu apvienība Austrālijā

LN – Sidnejas latviešu nams

MLB – Melburnas latviešu biedrība

MLT – Melburnas latviešu teātris

SLB – Sidnejas latviešu biedrība

SLT – Sidnejas latviešu teātris

SLVK – Sidnejas latviešu vīru koris

Saturs

Priekšvārds.....	4
Ievads.....	5
Saīsinājumi.....	8
1950.....	10
1951.....	59
1952.....	86
1953.....	100
1954.....	112
1955.....	127
1956.....	142
1957.....	164
1958.....	181
1959.....	191